Nahuatlahtolli

Nemachiyōtīlli:Tlahtōlli

In **Nahuatlahtolli**[naːwat͡ɬaʔˈtoːlli], **nahuatl** no **mexihcatlahtolli**, itoca ce tlahtolli in mihtoa ompa Mexihco, auh ca ītlahtōl Huiquipedia. Ca cequi yutanāhuatlahtōlli, auh mihtoa ōmpa Mēxihco īhuān Tlahco Ixachitlān. Ōquiz īpan in mācuīlpōhualxihuitl VII. Īca in tōltēcayōtl tlazohualiztli īxquich ītlamiyān in mācuīlpōhualxihuitl X īpan in Huehcāuh Ānāhuac, in nāhuatlahtōlli ōhuēix īpan occē ānāhuactlahtōlli īxquichca ōmocuep īpan tāchcāuhtlahtōlli huēyicān in Ānāhuac tlālli, tāchcāuhca īpan in tēpēhualli āltepētl īc in Mēxihcatlahtohcāyōtl īpan in mācuīlpōhualxihuitl XIII īxquichca in caxtiltēcah ōquīxpolohqueh īpan in 13 de agosto de 1521.

In nāhuatlahtōlli ōpeuh tlahtohquih īca in caxtiltēcah īnhuāllāliz īpan in cematoc tlālli, īnāhuac in caxtillāntlahtōlli iuhqui yancuīc āchcāuh tlahtōlli īpan in Ānāhuac; tēl, in europanēcah, ōtlatequitilih in nāhuatlahtōlli īpampa in teōpixqueh ōtēpeuhqueh in tlācah, quimamah in nāhuatlahtōlli cānin tlein āchtopa ahmo motlahtōā nāhuatlāhtōlli.

In nāhuatlahtōlli ca in nicān tlahtōlli īca in ocachi tlahtohquih īpan Mēxihco, īca īxquichca 1,500,000; mochi ōntlahtōleh īca in caxtillāntlahtōlli. Motlahtoā īpan in Mictlāmpa Mēxihco īxquichca Tlahco Ixachitlān.

In tlein quipiya inin tlahcuilolli

Tlahtōllōtl

Ahmo ticmatih ihcuāc Yuta mopēuh motlahtoa, tēl hueliz ōmpa īhuīcpa 5,000 xihuitl ōmotlahto inic cēmeh Nāhuatlahtōl. Āuh quilmach Nāhuatl īnāntlahtōl Uteh.

Nāhuatl neneuhcāyōtia Yutanāhuapan auh in achi ōmotlahtoh tlahtōlli cah īc cē huēyi mācēhualolōlli Mēxihco. Nō huēyi motequitīltilia Mācuīlpōhualxiuhpan 17 īhuān 18 iuhqui lingua franca Ixachitlān. Nāhuatlahtohqueh ōacicoh Tepētzallāntli Mēxihco circa Mācuīlpōhualxihuitl 5, auh mēxihcah circa Mācuīlpōhualxihuitl 13.

Tlahcuilōlli

Caxtillāncāuhpan, aztēcah Tlahcuilōlli īxiptlahtōltica catcah; tēl ōmochīhuahua inīn tlahcuiloa mecayōtl cahua. auh ahmo ōquihuelītic quihcuiloa cēntetl tlahtōlli.

Caxtiltēcah ōquitēquitiltīli latinmachiyōtlahtōltecpantiliztli ic tlahcuiloa miaquīntīn xōchicuīcatl. Miaquīntīn huēyi tlahtōlāmoxtin (iuh Molina ī*Vocabulario* īpan 1571) īhuān netlahtōlmachitiliztechcopa (quilmach Horacio Carochi ī *Arte de la lengua mexicana con declaración de los adverbios della* īpan 1645 in achi cualli) catcah ōhcuiloqueh inīn mecayōcopa. Carochi ōquintēquitiltili ēyi chicāuhtlahtōl īmecayōpan: huēiyac, yahualli īhuān ōpōchtli. Inic cē quihtoa huēiyac /a/, /e/, /i/ nozo /o/ quēmeh /ā/, /ē/, /ī/ īhuān /ō/. Ōnto, yēto, quihtoah *saltillo*. Huelīti nō mohcuiloa quēmeh /h/.

Nāhuamachiyōtlahtōltecpantiliztli

Mihtoa	[a]	[aː]	[t͡ʃ]	[e]	[eː]	[ʔ]	[i]	[iː]	[k]	[kʷ]	[l]	[m]	[n]	[o]	[oː]	[p]	[t]	[t͡ɬ]	[t͡s]	[w]	[ʃ]	[j]	[s]
Carochi	a	ā	ch	e	ē	`,^	i	ī	c, qu	cu, uc	l	m	n	o	ō	p	t	tl	tz	hu, uh	x	y	c, ç , z
Molina	a	a	ch	e	e	h[1]	i	i, y	c, qu	cu, uc	l	m	n	o	o,u	p	t	tl	tz	hu, u, uh	x	y	c, ç , z
Andrews, Karttunen, Launey (Huiquipedia)	a	ā	ch	e	ē	h	i	ī	c, qu	cu, uc	l	m	n	o	ō	p	t	tl	tz	hu, uh	x	y	c, z
Siméon	a	a	ch	e	e	h[1]	i	i	c, qu	cu, uc	l	m	n	o	o, u	p	t	tl	tz	hu, u, uh	x	i, y	c , ç, z
Occē	a	ā	c	e	ē	h	i	ī	k	ku, uk	l	m	n	o	ō	p	t	tl	tz	w	x	y	z
SEP	a		ch	e		',j	i		k	kw	l	m	n	o		p	t	tl	ts	w	x	y	s

Occequīntīn tlahtōlpan

Caxtillāntlahtōlli quintēquitiltīlia miaquīntīn nāhuatlahtōlli. Miaquīntīn īntōcā yancuīc tlamantin īhuīc Europan. Occequīntīn, quēmeh Inglatlahtōlli nō quimpiyah Nāhuatlahtōl iniuhquin *chocolate* (xocolātl), *tomato* (xītomatl) īhuān *avocado* (āhuacatl)

Mēxihco, miaquīntīn mochi tōnalli tlahtōl ōmochīuh nāhuatl-caxtillāntlahtōlli cētilizpampa:

> *achiote, aguacate, ajolote, amate, atole, axolotl, ayate, cacahuate, camote, capulín, chapopote, chayote, chicle, chile, chipotle, chocolate, cuate, comal, copal, coyote, ejote, elote, epazote, escuincle, guacamole, guajolote, huipil, huitlacoche, hule, jícama, jícara, jitomate, malacate, mecate, metate, metlapil, mezcal, mezquite, milpa, mitote, molcajete, mole, nopal, ocelote, ocote, olote, papalote, pepenar, petate, peyote, pinole, popote, pozole, quetzal, tamal, tianguis, tlacuache, tomate, zacate, zapote, zopilote*

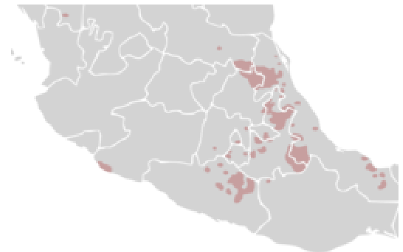
Nāhuatlahtōlli

Nāhuatlahtōlli cenyeliztli (nah)

- Tlahco nāhuatlahtōlli (nhn)
- Tlahco Cuextēcapan nāhuatlahtōlli (nch)
- Tlahco Puebla nāhuatlahtōlli (ncx)
- Pillahtōlli (nci)
- Cōātepēc nāhuatlahtōlli (naz)
- Durango nāhuatlahtōlli (nln)
- Tlāpcopa Cuextēcapan nāhuatlahtōlli (nhe)
- Guerrero nāhuatlahtōlli (ngu)
- Puebla ītepētlah nāhuatlahtōlli (azz)
- Huāxcalehcān nāhuatlahtōlli (nhq)
- Istmo Coxolihācac nāhuatlahtōlli (nhk)
- Istmo Mecayāpan īhuān Tatahuīcāpan (nhx)
- Istmo Pachāpan nāhuatlahtōlli (nhp)
- Michhuahcān nāhuatlahtōlli (ncl)
- Morelos nāhuatlahtōlli (nhm)
- Mictlāmpa Huāxyacac nāhuatlahtōlli (nhy)
- Mictlāmpa Puebla (ncj)
- Ōmetepēc nāhuatlahtōlli (nht)
- Āhuīlizāpan nāhuatlahtōlli (nlv)
- Santa María la Alta nāhuatlahtōlli (nhz)
- Tlīltepētl nāhuatlahtōlli (nsu)
- Huitztlāntlāpcopa Puebla nāhuatlahtōlli (npl)
- Tabasco nāhuatlahtōlli (nhc)
- Temazcaltepēc nāhuatlahtōlli (nhv)
- Teteltzinco nāhuatlahtōlli (nhg)
- Tlamacazāpan nāhuatlahtōlli (nuz)

Nāhuatlahtohqueh īpan Mēxihco

Nāhuatlahtoh Tlālcapan

- Cihuātlāmpa Cuextēcapan nāhuatlahtōlli (nhw)
- Zacatlān Āhuacatlān Tepētzintlān nāhuatlahtōlli (nhi)
- **Pīpillahtōlli** (ppl)

Netlahtolmachtiloni

Caquiztilizmatiliztli

In pillahtōlli īhuān achi mochintin in ahmo neneuhqui nāhuatlahtōlli mopalēhuia in *tozquinehnehuiliztli* (consonantes) in iuh ca:

	Ōntēnyōtl	Coronal	Copactli	Copactzaccāyōtl	Tēncopactzaccāyōtl	Glotal
Ohtlāzani	p[p]	t[t]		c,qu-[k]	cu-,-uc[kʷ]	h[ʔ]
Tlachichiquilo			tz[t͡s] tl[t͡ɬ]	ch[t͡ʃ]		
Tlachichiquini		c,z[s]	x[ʃ]			
Tlaahxītia		l[l]	y[j]		hu-,-uh[w]	
Yacayōtl	m[m]	n[n]				

In nāhuatlahtōlli piya nāhui *huēyac tozquiyōtl* (vocal larga) īhuān nāhui *titichtic* (corta) ahnozo *ahmo huēyac* (breve), in iuh ca:

	īxpan		yōllōtl		icampa	
	huēyac	ahmo huēyac	huēyac	ahmo huēyac	huēyac	ahmo huēyac
pani	ī[iː]	i[i]				
nepantlahtli	ē[eː]	e[e]			ō[oː]	o[o]
tlani			ā[aː]	a[a]		

In tlahtōlli

Nahuatlahtolli oihcuiloc, ipan Teotihuacan.

In tāchcāuhtica in nāhuatlahtōlli ītlahtōl ōmotiznth īxquich in achto yutanāhuatlahtōlli. Momati tlein in nāhuatlācah ōahcihqueh in Ānāhuac īxquich in xihuitl 500 z. C. ōquinpetōnilihqueh tlahtōltica occē tlācah. In īpampa inīn in ahmo yutanāhuatlahtōlli ōhuāllah in tlacuīltīllahtōlli īxcquich huehauhtlahtōlli yēppa-nāhuatlahtōlli.

Achi mochi in nāhuatlahtōlli ītlahtol yutanāhuatl ca, tēl oncah tlahtōlli īca tzintliztli occē tlahtōlpan iuhqui in michhuahcatlahtōlli iuhqui: *caltzontzin* īhuān *tzintzon*; in totōnacapantlahtōlli: *chichi* .Cequi *afijos* īhuān tlahtōliuhquiyōtl huelitizquia quipiya otompametlahtōlli tzintiliztli, iuhqui in *artículo definido* "*in*" īhuān in *sufijos -tzin* īhuān *tōn* in ōme cah īpan in otontlahtōlli.

Zatepan huāllāzqueh in caxtiltēcah miac caxtillāntlahtōlli ōmocalaquih in nāhuatlahtōlli tāchāuhca yancuīc tlamantli iuhqui yōlcayōtl: *caballo*>*cahuāyoh*, *Castilla*>*caxtil*, *pato(s)*>*patox*; xōchihcuāllōtl īhuān tlacuāllōtl: *ciruela*, *granada*, *higo(s)*>*hicox*, *lima*, *limón*>*limōn*, *manzana*, *membrillo*, *vino*>*huino*, *tocino*; tlamanyōtl: *hacha*, *cuchillo*, *mesa*, *taza*, *candela*, *camisa*>*camisahtli*, *mantilla*; tēpachōliztli: *gobernador*, *alcalde*, *regidor* (ahnozo *lexitol*), *fiscal*, *virrey* (ahnozo *visurey*); occē: *firma*, *peso*, *tomín*>*tomīn*, *interrogatorio*>*telocatolio*, *imagen*>*magen*; īhuān miac tlācatl, tlācatiyān īhuān āltepētl īntōca.

Nō miac latintlahtōlli ōmocalaquih in nāhuatlahtōlli in teōmatilizzōtl iuhqui: *anĭma*>*animan*, *altāre*>*altar*, *angĕlus*>*ángel*>*angel*, *crux*>*cruz* (ahnozo *coloz*), *deus*>*dios*, *missa*>*misa*, *christiānus*>*cristiano*; occē: *oryza*>*orizatl*, *camox*>*gamuza*>*camoza* īhuān occē.

Occē tlahtōlli ōmocalaqui in nāhuatlāhtōlli iuhqui in franciatlahtōlli *maison*>*meson* īpal in caxtillāntlahtōlli. Nō oncah cē xapontlahtōlli: 刀 (*katana*)>*catana*.

Occequīntīn macehuallahtōlcopa

- Nemachiyōtīlli:Nln : nawat
- **Guerrero nāhuatlahtōlli** : nawatl
- **Huāxtēcanāhuatlahtōlli** : nawatl
- **Huāxyacac nāhuatlahtōlli** : nauatl
- **Mictlāmpa Puebla nāhuatlahtōlli** : nawâtl
- **Michhuahcān nāhuatlahtōlli** : nawal
- **Morelos nāhuatlahtōlli** : nauatl
- **Temazcaltepēc nāhuatlahtōlli** : nauatl

- **Tlahco nāhuatlahtōlli** : nahuatl

Āmoxtli

- Molina, Alonso de., *Vocabulario En Lengua Mexicana y Castellana*. 1571[1] (http://web.mac.com/idiez/iWeb/macehualli/Research_files/mc001r-020v.pdf)
- Arenas, Pedro de., *Vocabulario manual de las lenguas castellana y mexicana*. 1611 Tepoztlatlahcuilōlli: Mēxihco, 1982
- Garibay, Ángel Ma., *Llave del Náhuatl*. Porrúa, México, [1940] 1999.
- Kartunnen, Frances, Apéndice: *Mowentike Chalman/Los Peregrinos de Chalma de Jean Charlot*, Renvall Institute, Universidad de Helsinki.
- Sullivan, Thelma D., *Compendio de la Gramática Náhuatl*, Universidad Nacional Autónoma de México, [1976] 1992.
- Kaufman, Terrence, "The history of the Nawa language group from the earliest times to the sixteenth century: some initial results", 2001 [2] (http://www.albany.edu/anthro/maldp/Nawa.pdf)
- Aprende Nahuatl (http://mexica.ohui.net/)

Tlahtōlcaquiliztilōni

1. Īpan cequintin tlahtōlli iuhqui *ihiyotl* (ihīyōtl), *ehecatl* (ehēcatl) īhuān occē, tēl ahmo īpan miec occē iuhqui *chane* (chāneh) ahnozo *mexicatl* (mēxihcatl).

Nō xiquitta

- Caxtillāntlahtōlli īpan in nāhuatlahtōlli